ગુજરાતી 'પેની સીરીઝ'

૫૨૧૧

ગુજરાતી કૉપીરાઈટ રીઝર્વ રાખ્યા

ઓટો-દીલબહાર.

(રજીસ્ટર્ડ.)

દીલને આનંદ આપનારૂં મનને પ્રફુલ્લીત કરનારૂં, અસંખ્ય ફુલના

અર્કની સુગંધીઓથી ભરેલું સર્વોત્તમ સેંટ છે **ઓટો-દીલબહાર** સ્પીરીટ વગરનું હોવાથી અત્તર તરીકે પણ વાપરી શકાય છે ફક્ત ચાર પાંચ ટીપાં રૂમાલ અથવા કપડાં ઉપર છાંટવાથી એકદમ ખુશબો પસરવા માંડે છે અને વાપરનારને તેમજ તેની આસપાસનાઓને મીઠી દીલખુશ સુગંધીમાં મુગ્ધ કરે છે બીજું કોઈપણ સેંટ અથવા અત્તર ખરીદતા પહેલાં **ઓટો-દીલબહાર** ખરીદો અને તેની અપૂર્વ સુગંધીનો એ વડી વિચાર કરો

તા. ક. ખરીદતી વખતે કોઈપણ વેપારી બીજું ભળતા નામનું ઓટો-સેંટ લેવાને કહે તો લેતા નહી પણ **ઓટો દીલ-બહાર** આ નામ બરાબર વાંચીને સીલબંધ બાટલી ખરીદજો

કીંમત નાની બાટલીના રૂ ૦—૮—૦
કીંમત વચલી " " રૂ ૦-૧૨-૦
કીંમત મોટી ૦।। ઔંસની રૂ ૨—૦-૦

વી પી ખર્ચ ચાર આના

સુગંધી કાર્ડનો એક આનો અરજ કરવે મફત મોકલી આપવામાં આવશે

સોલ એજન્ટ,

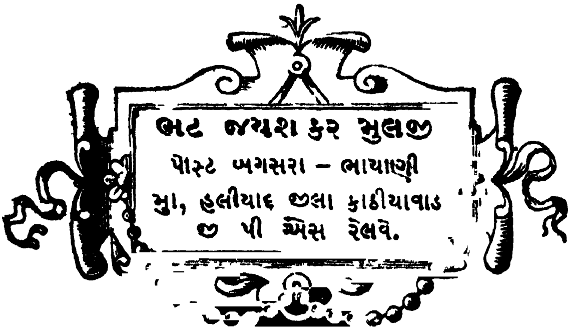
ધી એંગ્લો ઈંડીયન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કું.

જુમામસીદ **મુંબઈ.**

(સ્થપાઇ સને ૧૮૯૨.)

એમ. પી. કાકુની કમ્પની,

અબદુલ રહેમાન સ્ત્રીટ—મુંબઇ નાં૦ ૩.

નં. ૧૯૪, રૂ. ૨–૪–૦. ન. ૯૭, રૂ ૧–૧૨–૦

દરેક ભાષામા રબર સ્ટાપ બનાવનાર તથા તેને લગતો બધી જાતનો સામાન, જથ્થાબંધ તથા છુટક વેચનાર, લાખની સીલ, સીપાઇના પટા, પીતલના બોર્ડ, મીલમા વપરાતી દરેક રંગની શાહીઓ તથા પીતલની છાપો, સાબુપર મારવાની પીતલની દાઇઓ તેમજ સ્ટીલ મોનોગ્રામ દાઇઓ, સ્ટીલના દરેક જાતના પંચો તથા કોપર પ્લેટ વિગેરે સર્વે પ્રકારનો **કોતરકામ કરનાર** તથા **છાપનાર** તેમજ કોઇ પણ ચિત્રપરથી દરેક સાઇઝનો **ફોટો ઝીંકો** બનાવનાર તથા એનલાર્જર

મરજી મુજબ છાપી શકાય એવા અંગ્રેજી પાકેટ પ્રેસ છાપવાના સાહિત્ય સાથે રૂ ૧ થી રૂ ૧૦ સુધીના ગણપતી, મહાદેવ, દત્તાત્રય, કૃષ્ણ, રામ અને હનુમાન મળી છ સ્ટાંપોના સટના રૂ ॥, છ જનાવરોના સટના રૂ ૧), બાર પક્ષીઓના સટના રૂ ૧। હીંદુ તીથી રબર ટાઇપ બાકસ છાપવાના સાહીત્ય સાથે રૂ ૩) કેટલાગ અડધા આનાની ટીકીટ મોકલવાથી મળશે **પુરૂષોત્તમ પદ્મસિંહ કાકુ, મેનેજર.**

ઉપર લખેલો માલ મગાવતી વખતે '**સુમનમાળા**' નો ઉલ્લેખ અવશ્ય કરશો.

સુંદર વાળ માટે અમારૂં પ્રખ્યાત વૈદક-
શાસ્ત્રીય અને સુગંધીદાર

"લક્ષ્મી કેશ તેલ"

વાપરો તે મગજને ઠંડુ રાખે છે, ખોડો વિ દૂર કરે છે
વાળ મજબૂત બનાવે છે
વાળને ખરી જતા અટકાવે
છે તથા તેમને સુવાળા
અને ચકચકીત રાખે છે

બનારસના ૧૯૦૫-૦૬
ના "ઈન્ડસ્ટ્રીયલ અને
એગ્રીકલ્ચરલ એકઝીબી-
શન"મા સારા ગુણ માટે
માન પામેલુ છે

ન્હાની શીશીના રૂ ૦ ૧૨
મ્હોટી શીશીના ૧ ૦
(તકતો તથા કાંશકીવાળી
પેટી સાથે) ૧ ૪

નિચે જણાવેલા સુગંધી
દ્રવ્યો નીકલની ઢાંકણવાળી
શીશીમા, કાચની ઝીણી
સરી સાથે, મખમલવાળી પેટીમા ગોઠવવામા આવ્યા છે

જેસ્માઇન, હીના, માલતી, ખસ, સુરંગી, મોગરો, બકૂલ,
દીલખુશ, કેવડો, ગુલાબ, પારિજાતક વિ ની ત્રણ શીશીની પેટીના
રૂ. ૧-૪-૦ છ શીશીની પેટીના રૂ ૨ ૬-૦ બાર શીશીની
પેટીના રૂ ૪-૮-૦

ઉપરોક્ત સુગંધી દ્રવ્ય નીકલની પેટીમા અને મ્હોટી
શીશીમા,ના રૂ ૧-૪-૦

મળવાનુ સ્થાન—**ટી. એસ. નાથ અને કુ૦**
મેડોસ્ટ્રીટ, ફોર્ટ, મુંબાઈ

ઉપર લખેલો માલ મંગાવતી વખતે '**સુમનમાળા**'ના ઉલ્લેખ અવશ્ય કરશો.

દેલવાડાકર વાર્ત્તામાળા.

નીલમ અને માણેક.

બે-બહેનો—

સચિત્ર-સંસારી નવલકથા

નવીન-નવલ કથા-પ્રગટ થઈ છે

વર-ઘેલી વનિતા—કિંમત રૂા ૨-૦-૦
શાન્તિ-પ્રિયા — ,, રૂા ૨-૦-૦
બહાદુર-કલો અનાથ તારા રૂા ૧-૦-૦

સચિત્ર સંસારી વાર્તા તૈયાર છે.

બેરીસ્ટરની બૈરી—(પાકું પુઠું) રૂા ૨-૮-૦
ચંદ્રકળા— રૂા ૧-૮-૦
નીલમ-માણેક (સન્તતિ ૧-૨) રૂા ૧-૦-૦

ભાગ—૧ થી—૮ સુધી દરેક બે ભાગના રૂપિયા બે.
આઠ ભાગના રૂપયા સાત (આખા સેટના)

ઠે દેલવાડાકર કિન્ડરગાર્ટન સ્ટોલ—ગિરગામ, બેકરો.

સુમનમાળા.

પ્ર૦—હિમ્મતલાલ ડાહ્યાભાઈ દવે

માળા ૧ કાર્તિક ૧૯૭૧ સુમન ૪

આવી આજ અહો! દીવાળી!

૧

આવી આજ અહો દીવાળી!
લાવી સાજ સરસ દીવાળી!
કહેશો પણ કહોની દીવાળી?
ને કહેશો શાની દીવાળી?

૨

દીવાળે તેની દીવાળી
દેવાં દેવલની દીવાળી

દાનાં દિલડાંની દીવાળી
દિલના દેવતણી દીવાળી

૩

ઘર ઘર દીવાની દીવાળી
સ્નિગ્ધ દ્રષ્ટિદીપની દીવાળી
આત્મિક દીપકની દીવાળી
પ્રભુપ્રદીપનની દીવાળી

૪

શારદના રસઝીલો : દીવાળી!
લક્ષ્મી કુમકુમ દિયો : દીવાળી!
ઘેલાં વરવહુ હો! દીવાળી!
વ્હાલાં વત્સલ હો! દીવાળી!

—લલિત

પ્રેમપ્રતિજ્ઞા.

"સુમન-માળા" માટે-ખાસ
લખનાર
શ્રીયુત રા રા ગોપાળજી કલ્યાણજી દેલવાડાકર.

— ૦ —

પ્રકરણ ૧ લુ

કપિલમુનિના આશ્રમની યોગમાયા !

કવિવર કાલિદાસે વર્ણવેલા મુનિ આશ્રમના વર્ણનનો રસ-ભાવ, સ્વાદુજનોની જીવ્હામા શર્કરારૂપ થતો જાણી વદાય છે કે-

"માળામાંથી ધાન્ય તરૂ તળે, પથરાયુ વેરાઇ,
હિંગુળિયાના ફળ ફોડતા, પથ્થર ગયા ચિગદાઈ,
ભય તજી મૃગલા જોઇ અમને, શબ્દ થકી નવ ભાસે,
રસ્તે લઇને જાતાં વલ્કલ, નીગળતા તે ભાસે"
(અભિ શકુ) **દ. પ્રા. ખખ્ખર.***

* સ્વર્ગસ્થ રાવ સાહેબ દલપતરામજી કૃત "અભિજ્ઞાન શકુન્તલા" સાપ્રત રંગભૂમિપર ભજવવાની, તેમના સુજ્ઞ પુત્ર રા મગનલાલની ઇચ્છાને આધીન થઇને, સુધારાવધારા સાથે, રચીને તૈયાર કરવામા આવ્યુ છે અને કોઇ અનુભવી ગુજરાતી નાટક કરનારી મંડળીને ભજવવા આપવાનું છે તેના સર્વ હકક, લેખકે પોતાના સ્વાધિનમા લીધા છે.

વર્ષા ઋતુનો જન્મ થવા આવ્યો સગર્ભા વાદળીયો–જળપુરવતી ગગનમા આમ તેમ આળોટતી–કવિ કાલીદાસ કહે છે તેમ–ગર્ભવતી સ્ત્રી પેઠે–પ્રગુતા થવાનુ દર્શન દેતી, ફરવા લાગી હતી–સહજ **વીણુ** આવતી હતી–ઝરમર છાટા ઝરતા હતા–ખેડુતોની આશાનુ થુમડુ બધાવા લાગ્યુ હતુ તરસથી કટાળેલા પશુ-પખીઓ મો ફાડી રહેલાં હતા. નદી–તળાવોની અવદશા થઇ રહી હતી નગરકાઠો શુન્ય હતો. નદી બિચારી પાતાળમા પેસી ગઇ હતી જ્યા જળવાસ હતો, ત્યા હાલ રણવાસ લાગતો હતો પ્રભુ કૃપાએ નર્મદાતટ, જળથી ભરપુર હતો વિશેષ કરીને કપિલાશ્રમ પાસે જે મોટુ વ્હેણુ હતુ, તે જળથી ભરપુર, જાણે બાધેલુ સરોવર હોય, એમ લાગતુ હતુ

કપિલમુનિ વૃદ્ધોવયના તાપસી મહાત્મા હતા ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મ પ્રતિપાલક હતા અસલ ગૌડ સારસ્વત બ્રાહ્મણ હતા પિતામાતા ભિક્ષુક હતા કાળ-દુષ્કાળને લીધે કેટલાક વર્ષથી દક્ષિણ વિભાગ ત્યજીને ગુજરાત પ્રાંતની વન-લીલા જોવા આવ્યા હતા ઘેલુડી ગુજરાત–રસાળ પ્રદેશમા તેને આશ્રય મળ્યો હતો, અને એજ નગરમાં નિવાસ કર્યો હતો તે વૃદ્ધ સારસ્વતનો સસ્કારી પુત્ર, તે આ મહાત્મા કપિલ મુનિ હતા ! ગુરૂપ્રતાપે તેમને સસાર–વ્યાધી પરથી મન ઉઠી ગયુ ને અતે યોગ દર્શન પ્રાપ્ત કરીને, ગુરૂનાજ આશ્રમમા જીવનપ્રભાની ઉચ્ચ શ્રેણી ચલાવી

કપિલ મુનિ નર્મદા તટ ઉપર સ્નાન-ધ્યાન કરવા ગયા છે અને આશ્રમમાં ફકત એક નિર્દોષ હરણી, અટુલી પડેલી હોય, એમ ડોકીયા કરી રહી છે, કોઇ નવીન પથીજનથી ભય પામતી

હોય, એમ અનુરૂપે છે એમની પાળક માતા ક્યાં છે? એ આવી! ફુલદાની હાથમા લટકતી હતી કોઇ જન-દૃષ્ટિ પડે, તો તેને સહજ લાગે, કે વૈકુંઠમાથી કોઇ મુનિકન્યા, તપોવનના મહા મંદિરમાં પુજન કરવા આવે છે જંગલ-તપોવનમા, ને મુનિના આશ્રમમા આ રાજરત્ન હોય? હા-એ યોગમાયાની વિભૂતી-સંતનાજ કેવળ અટુલા આશ્રમમા રહી છે. તપોવનની તે વનવાસિની નથી તે નગરથી દુર છતા, સંસારીઓના સહવાસથી વિમુખ છતા, સંસારનાજ સુખનો લ્હાવ લ્હેતી હતી આ યોગમાયાનુ નામ કપિંજલા હતુ કપિલ મુનિના આશ્રમમા ઉછરેલુ આ બાળક એક વેળા અનાથ હતુ, ને તે કપિલ મુનિનુ પાળક બાળક થયુ, એટલે મુનિપત્નિએ, આ બાળાનુ નામ કપિંજલા રાખ્યુ હતુ! રૂપમા દેવાંગના શરમાય, તેવુ ચંદ્રરશ્મિ જેવુ શાન્ત ગૌરવ તેજ હતુ! શરીરનો બાંધો, કેળના સોટા જેવો, સફેદ દુધ સરખો અને લાંબો નહિ તેમ ટુંકો નહિ, તેવો બેઠો હતો.

વનવાસિની હતી નિર્દોષ હતી કણ્વ મુનિના આશ્રમમાં ઉછરેલી શકુન્તલા જેવી નિર્દોષ હતી ખરી, પણ ગમાર ન્હોતી, કેમ કે કપિલ મુનિ ગૃહસ્થાશ્રમી હતા, ને તેથી તેમનાં પત્નિના સહવાસમા ઉછરતી બાળા, કંઇક સંસારી વિષયોની અનુભવી થઈ હતી તેને લગ્ન યોગ્ય કરવાની હતી પંદર વર્ષની વયવતી યુવાન કન્યા ગૃહસ્થાશ્રમ ધર્મ પ્રમાણે પતિ-વાન્છના કરતી જણાતી હતી. મુનિની નિદ્રા વિમૂખ થઈ હતી. પોતાની પ્રિયા પ્રભુદ્વાર પહોચ્યા પછી, પાળક પુત્રીને પરણાવી દેવાની અતી આગ્રહી ઇચ્છા હતી—પણ ક્યા પરણાવવી? આ ચિન્તામા તપ અને ધ્યાન ચુકી જતુ હતુ બહારની પીડા, પગમાં આવી પડી હતી શીરે હાથ મુકવા જતાં હાથ કપાઈ ગયો હતો પર

ધન સાચવવા જતા શરીર ક્ષીણ થયુ હતુ માળાનુ શુભ કરવા જતાં પોતાનુ સાર્થક ગુમાઇ જતુ હતુ. થયું તે થયુ હવે પુરૂ કરવાનીજ સાધના સધાતી હતી

હરણી આમ તેમ અકળાતી બધ પડી તેની વ્હાલી સખી કપિજલા ઝડપથી—અનુકપા પ્રાણી કને આવી–ગોદમા ઘાલી–ચુબન કરી–ચાલ્લો કર્યો હરણી ગેલમાં આવી ઘડીભર રમાડીને હાથ-પગ ધોવાને કપિજલા નજીકના જળ ભાગ તરફ જવા ચાલી આહા! ત્યાં યોગમાયાએ શુ જોયુ! **એક રજનીકાન્ત !**

—— ૦ ——

પ્રકરણ ૨ જુ

માયાનો ભ્રમ!

ચન્દ્રના પ્રતિબિબનુ કીગણુ જાણે કપાળમાં સાધના કરી રહેલુ છે. બાળ બ્રહ્મચારી યોગીરૂપ એક યુવાન, જળકાઠે–બે હાથ જોડી અર્ધ કટી વસ્ત્ર પહેરી, આખ્યો મીચીને, સૂર્ય પ્રતિ, એક દષ્ટે જોઈ રહેલો છે આહા! યુવાન તાપસી ઉગ્રતપ કરી રહેલો છે! કપિજલા આ આગ્રહી તાપસીને જોઇને થભી ગઇ! જળ લેવાનુ ભાન ભૂલી ગઇ! એક અણુમાત્ર પણ સૂર્ય પ્રતિ દષ્ટિ ખેચી રખાય નહિ, તે આંખો ઘડીઓ સુધી સૂર્યના પ્રતિબિબને ખેચતી ખડી છે, એવો પ્રચંડ યુવાન કોણ હશે—એ જાણવા આતુર થઈ રહી! દષ્ટિ ચુકે, અને

કપિંજલા આ આગ્રહી તાપસીને જોઇને થભી ગઈ.

(પૃષ્ઠ ન. ૬)

પોતાની પ્રતિ જુએ, તો માયાદેવીનો પ્રભાવ પ્રકટે-તે સિવાય આપની અધિકારી થવાને સમજુ અધીરાઇ કેમ કરે? ઘડીભર ઉભી રહી-બળવાન્ સત્તાવાળા યોગીની હઠયોગ ક્રિયા જોઇ રહી વિરાટ આસનનો પ્રભાવ દૃષ્ટે પડયો!

યુવાનનુ શરીર તેજોમય હતુ માંસલની ઉપર ચળકતી ચામડી, દૈવી તેજ પ્રકટાવતી હતી મુખ ઉપર ચન્દ્ર-રશ્મીની છાયા ઓપી રહી હતી સૂર્યનાં કીરણથી તે સ્થાન રક્ત થતુ છતા યોગનો પ્રભાવ, સત્વગુણનાં સ્થાન, ને દૈવી શક્તિને પહોચી વળવાની સત્તા સર્વ પદાર્થ આ ગુણી બાળાને મોહક બનાવતા હતા

જેમ જેમ દુરાગ્રહી યોગી તપ-બળમા મસ્ત થતો ગયો, તેમ તેમ બાળાની અધિરાઈ વધતી ગઇ ત્યાંથી તે પોતાનુ ડગલુ દુર કરવાની શક્તિ તજી ગઈ! એકજ દૃષ્ટે, સત્યાત્મિકભાવે તેના હૃદય જોડે તે મળી ગઇ! દૃષ્ટિ દુર કરી શકતી ન હોતી-ખગાકાર થઈ રહી હતી-આ બાળયોગી કોઈ સિદ્ધજનનો ખરો સસ્કારી છે, અને વરવુ તો તેનેજ આ પ્રતિજ્ઞા તે લઇ ચુકી અફ્સોસ! આગ્રહી મોહવશ બાળાએ-જળભરી મુઠી-બે હાથ વચ્ચે જળ રાખીને, સૂર્ય પ્રતિ પ્રતિજ્ઞા કરી કે, " સવિતા દેવ! ત્હારી દૃષ્ટિમા મળેલા તાપસીની પત્નિ થવા મ્હારી પ્રતિજ્ઞા છે. ત્હારા સેવ્ય-ભાવી યોગીના હૃદયમા પ્રેરણા થવા દે-યુવાન પ્રભાને તેના સ્વરૂપમાં મળી જવા દે!"-આ પ્રતિજ્ઞા-જળ પાછુ જળમાં પડયુ, કે તે અવાજ પેલા યુવાન યોગીના કર્ણમાં ગયો ને દૃષ્ટિ ફરી આહા! તેણે શુ જોયુ! મુનિ આશ્રમ નજીક રમતી યુવાન યોગિની, જળકાંઠે આવી-એકટશે મોહવશ થતી, સપ્રેમ લક્ષણા ભક્તિથી શ્રીકૃષ્ણ-ચન્દ્રને રિઝાવતી ઘેલી ગોપીયન

પેઠે, એક દેવાગના યુવતીને જોઇ બસ જોઇ–અને હૃદયમા એટલોજ આઘાત થયો, કે "ભાગ્યવતનેજ આ રત્ન પ્રાપ્ત થાય!" "આદેશ!" ગુ ઠણભર બેસી–બે હાથ જોડી—નીચુ શીશ કરી, કપિજલા–પેલા બાળયોગી પ્રત્યે બોલી—યોગીએ આશિર્વાદ આપ્યો

"સૌભાગ્ય–સુખ મનવાન્છીત્ પ્રાપ્ત કરો!–"

"અને તેનાથી પુત્ર-વાત્સલ્ય પ્રાપ્ત થવાનુ વરદાન?"

"અસ્તુ!—" સાવિત્રીએ યમરાજ કનેથી માગેલુ વચન, બન્ધનકારક શબ્દથી, પતિ–જીવન મેળવવાને જે યુક્તિથી મેળવેલુ,–તેજ વચન આ સ્થળે પ્રાપ્ત થયુ કપિજલાએ આ મહાયોગી યુવાનનુ તન મન હરી લીધુ

"હવે મને જવાની આજ્ઞા છે?" કપિજલા ઉભી થઇને બોલી

"ક્યા જશો?" યોગીની મોહક દૃષ્ટિ, સમાગમ ઇચ્છતી હતી.

"કપિલ મુનિના આશ્રમમા–આપ તેમનુ આતિથ્ય સ્વિકારશો?"

"અતિથીનો સત્કાર કરવાનુ કામ આપ કરતા હશો"

"હા–" શરમાતી બાળા–કઇક મિષ્ટવાતે–મૃદુ શબ્દે, નીચી દૃષ્ટિએ મન-વાન્છના પાર પડી ગણીને, ઉભરાતા પ્રેમે એકજ જીર્ણ તારમાથી રણઝણાટ કરતા ધ્વનીનો તાર વગાડયો!

"મુનિશ્રીના આશ્રમમા દર્શન થશે?"

"જુઓ, મ્હાત્માશ્રી દુર સન્ધ્યા વદન કરતા જણાય છે!"

"હુ તેમના દર્શન કરીને પછી આશ્રમવાસી થઇશ!"

"અસ્તુ ! જય-દેવ ! જરૂર પધારજો !" કપિંજલા-હસતી ઠણુકતી, ભાવીનો પડદો ઉઘડેલો જોઇને આડી નજરે જોતી ચાલી ! યોગીનુ હૃદય સંપૂર્ણ પ્રેમ-તારમાં ઝકડાયલું જોયુ ! કંઈ નવીનતા જોઇ ! માયાનો ભ્રમ ઉભયને પ્રાપ્ત થયો

—— ૦ ——

પ્રકરણ ૩ જુ

પ્રેમીઓની ઘેલછા !

ભૂલેછે ભાન પ્રેમીઓ પ્રીતિનો પી જઇ પ્યાલો;
બને છે અંધ કેરી જન, રસિક રસ લાગે રઢીયાળો ૧

નજર કયાં, અને તન કયાં, કરે છે વાત કયાં, દીલ કયાં;
ફરે છે કયાં, સ્મરે છે કયાં, નજરમાં રંગીનો પ્યાલો ૨

ભૂલે છે વાત ઘડી પળમાં, ભૂલે છે કામ તો ઘરમાં;
કહે દિવાનુ તે થળમાં, સ્મરે છે એક તે વ્હાલો ૩

અજબ એ ઘેલછા છે તો, અજાણ્યાને નથી કંઈ જો,
વીતે તેને એ સાલે તો, બુરી છે ઘેલછા જો જો ૪

કપિંજલાને ખરે પ્રેમ-લગની લાગી વનવાસી બાળાને આ યુવાન જોગીએ જાદુ કરી દીવુ કેવળ શુદ્ધ ને પવિત્ર મનની યોગિની માત્ર એક યોગાસનમાં ઘવાઇ ગઇ-લપટાઇ ગઇ, જાદુથી દબાઈ ગઈ—પ્રભુત્વના

પાશમાં, કંઈ વિલાસની આશમાં, કંઈ યોગના આભાસમાં, કંઇ સંગીના સાથમાં, ખરેખર મોહિની લાગી ગઈ; કપિંજલાને ઘર-સુખ કે સંસાર-વૈભવનો અનુભવ ન્હોતો? કપિલ મુનિનાં પત્નિ સાથે, તે રહી તેટલામાં તે એટલુજ શીખી, કે "અતિથીનો સત્કાર કરવો, દેવ પુજન કરવુ, સંત જનોનો સત્કાર કરવો, ધર્માચાર રાખવો, વડીલોની સેવા કરવી, પ્રભુ પુજન કરવુ, દયા, ક્ષમા, ને શાન્તિ રાખવી, અપવિત્ર વસ્તુપ્રતિ દૃષ્ટિ ન કરવી, અયોગ્ય પદાર્થ પ્રતિ ભાવ ન જવા દેવો, મનને નબળુ ન કરવુ અને પોતાના કરતાં નીચ જનોનાં સમાગમમાં ન આવવુ, ઇત્યાદિ શિક્ષણ પ્રાપ્ત થયુ હતુ. ભોજનમાં કંઈ માધુર્ય, મિષ્ટાન જેવુ તો ખાવાનો ચસ્કો ન્હોતો વ્યાયામ તો હતોજ, કેમ કે ફુલ-વાડીમાંથી ફુલ--બિલ્વપત્ર વગેરે ચુટવાં, પાણી પાવુ, હરણીને સભાળવી અને કોઇ કોઈ વાર ભોજન ક્ષુલ્લક કરવુ એ સિવાય તો પઠન–પાઠન, દેવ-સેવા અને ગ્રથો વાંચવા ઇત્યાદિ કાર્યમાં જીવન ગાળતી હતી મનોવિકાર હજી પ્રદીપ્ત થયા ન હતા. ઇંદ્રિય ધર્મના મૂળ હજી પરિપકવ થયાં ન હતાં અજાણ વસ્તુથી જાણીતી થવાનાં સાધન ન હતાં અખડ કિમતી મોતી હતુ અને માત્ર તેને કદ્યપણ જગત-જુવાની કે જીવનનાં સુખ-સાધનનું ભાન થયુ હોય, તો પહેલીજ વાર યુવાન જોગીપર પડેલી દૃષ્ટિપાત પછી થયુ હતુ

કપિજલા ખાત્રીથી માનતી હતી, કે "મ્હારા જીવનનો એક સાચો જે મિત્ર કરવો છે, તે આ યોગી થશે એમની યોગ-માયાની વિભૂતી સપ્રેમે ગ્રાહ્ય કરીને, તેનાજ ધર્મમાં મુક્તિ મેળવી શકાશે" બિચારી ભોળી વનવાસિનિ બીજુ શુ ધારે? તેને થોડાક પકવાન કે મિઠાઇની મજા મેળવવાની હતી! તેને થોડા છત્રપલગપર પોઢવાની આશા

૫૨૧૧.

હતી! તેણે થોડુંજ સંસારીયોનું વૈભવ દર્શન કરેલું હતું! જે પદાર્થ જોવા કે જાણવામાંજ ન આવે, તેની ખરી કે ખોટી કલ્પના શી રીતે થઈજ શકે?

કપિંજલાનું લક્ષ, માત્ર સાથી જોતુ દોડયુ છે વળી વધારે મોહ તો એ પુરૂષની વય ને તેમાં તેનું યોગપ્રાબલ્ય અતી ઉગ્ર જોયું! આ ચમત્કારી યુવાન સગાથનો સહવાસ, વૈકુંઠ દર્શન કરાવશે એ પણ વિચાર આ યોગમાયાને આવ્યો હતો તેને યોગ ઉપર પ્રીતિ હતી, પણ સમાન વયનાં સગાથી વિદ્યાર્થિઓને પરસ્પર તેનો રાગ બેસે ને તે રીતે પહેલો-વહેલોજ પ્રસંગ આ યોગી સાથે કુદરતી થયો હતો

કપિંજલા પર્ણકુટીમા આવી અને આમ તેમ પડેલુ બાજુ-પર મુકી દીધું જ્યાં કઈ કચરો પડેલો હતો તે પણ સાફ કરી નાખ્યો. મૃગચર્મ પાથરી દીધુ પાસે મુનીશ્રી માટે આસન-દર્ભાસન નાખી દીધું અને આતિથ્ય માટે વનફળ પણ બાજુપર તૈયાર રાખ્યાં—આતિથ્યમાં મુનિશ્રી જો વિવેક કરતાં ચુકે, તો પોતે આદરસહ પ્રસાદી યાદ આપવી ને એ વિનતી એવા દયાળુ રૂપમાં મુકવી, કે યોગીને દયા આવે! વળી યોગીની સેવા કરવા પોતે આખરે યાચના કરીને પણ યોગીના પ્રસગમાં આવવુ, તથા કોઈ પ્રકારે યોગીની કૃપા વ્હોરી લઇને તેને ગળે પડી જવુ, એટલી હદ સુધી તીવ્ર ઇચ્છા રાખી–હિમ્મત આગળ આવીને ઉભી રહી–આશા હૃદયમા ઝળકી રહી—મોહ દષ્ટિમાં રમી રહ્યો—પ્રેમ હૃદ-યમાં ફૂટકી રહ્યો —ભય, હાથ-પગમાં લટકી રહ્યો—અનુકપ અંગમાં ફરકી રહ્યો—શરીર ઝુપડીમાં ને દષ્ટિ માર્ગમાં એ રીતે બાળા વાટ જોવા લાગી.

અધીરી લલનાની ઘેલછા વધી પડી. તે એમ ધારતી હતી કે હમણાં પિતાશ્રી કુપિલ મુનિ જોડે પ્રેમી આવશે ; પણ યોગી નજરેજ ન પડયા! ઘડીભર ઉભી રહી ઝુંપડી બહાર નીકળીને ઝાડની ડાળી ઝાલી—ઉંચી ઉંચી થતી—નદીના નિચાણુ ભાગમાં જોવા લાગી—થાકી—આખરે અંદર ઝુંપડીમાં ગઇ, ત્યાં બેઠી–થોડી પળે—મુનિશ્રી એકલા આવ્યા—ને કુપિંજલા ગભરાવા લાગી–પુછાય કેમ? શું મુનિશ્રી કંઈ આ બાળાની અંતર્ગતથી અજાણ રહ્યા! ના–તેણે આવતાંજ કહ્યું—

"કોઈ યુવાન યોગી બહુ ઇચ્છાએ મ્હારાં દર્શન કરવા તત્પર થઇ રહેલો પણ ધિરજ ગુમાવીને અતે કયાં ગયો—ને ગયો–"

"બાળયોગી–ન્હાની વયમાં યોગનો અઠગ અભ્યાસી જણાય છે" કુપિંજલાએ પ્રેમદર્શનનુ પ્રતિબિંબ પ્રકટાવ્યુ

"તેં કયાં જોયો ?"

"જળ લેવા ગઈ હતી–ત્યાં સામે કાંઠે તેઓ સૂર્યનારાયણનુ એક દ્દષ્ટે લક્ષ ખેચી રહેલા હતા! અજબ દૃષ્ટિમાં બળ જોયુ યોગી શું એટલો પ્રબળ હશે?"—

"મન પ્રબળ હોય છે, બેટા ! બન્ધન અને મોક્ષનુ મૂળ મન કહેવાય છે! જો મન વશ થાય, તો જગત સ્હેજે જીતી શકાય છે!"

"ત્યારે શું ભાગ્ય-યોગ બળવત્ નહિ ?"

"એ વાત પ્રકૃતિથી તદન જુદીજ છે, ભાગ્ય ચક્રનો સંબંધ કર્મ સાથે છે અને કર્મ પ્રમાણે બુદ્ધિ તથા મન-યોગ આવી મળે છે!"

"ત્યારે ઋણાનુબંધ તે શું ?"

"એ પણ ભાગ્યયોગની રેષા કહેવાય છે !"

"ત્યારે મ્હારો ને તમારો સંબંધ શાથી હશે ?"

"પૂર્વ યોગથી ! નદી નાવ સંજોગે આવી મળે છે.

હું તાપસી અને તું માયા–પણ ને છતાં તે માયા વિકારી નથી–એજ તપ ને કર્મનો સંયોગ !"

"ત્યારે પેલા તાપસી કુમાર તે કોણ, ને મ્હારે શું ?

"તે તને પેલી સારિકા પંખિણી કહેશે !"

"સારિકા ! પંખિણી ! તેને વાચા કયાં છે ?"

"પૂર્વ યોગથી તેના કર્મ વડે વાણી પ્રાપ્ત થશે, તું તેની કને જા. જો, તે શું લવે છે ? કુંજ-મંડપ પરથી તે જ્યાં સુધી વિતક નહિ કહે, ત્યાં સુધી તે ઉડશે નહિ હું લગાર મધ્યાન્હ સન્ધ્યા કરી લઉં, ત્યાં તું પરવારીશ એટલે ફળાહાર કરીશું, જા બેટા !"

આટલું કહીને તાપસી મુનિ કપિલજી ગયા અને કપિંજલા તે સારિકાના વચન શ્રવણ કરવા કુંજમંડપ કને આવી ! અહા ! ત્યાં તેણે વિસ્મય સૂચક વચન શું સાંભળ્યું ?

વાચનાર ! ભાવી યોગ અને તાપસી બળ કેવું પ્રબળિષ્ટ છે, તેનો આ પડછાયો જો—પ્રતિબિંબ જો ! કર્મનો પડઘો જો !–પ્રેમનો પડદો જો !

—— o ——

પ્રકરણ ૪ થું.

સારિકાનો સંસ્કાર.

બે પંખિઓ અમે એક વનમાંહે ફરતાં'તાં,
કરતાં'તાં સુખ દુખની બે બે વાત સાથ ચરતાં'તા–
એ સમે એક પારધી આવીયો વનમાં,
રે કપટ કળાથી જાળ બિછાવી તનમાં–

* * * * * *

"શું સારિકા? તું ખરૂં કહે છે, કે તે પ્રેમની પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કર્યો. ને તે શ્રાપથી આ પંખિણીની અવાચ્ય ગતિ પ્રાપ્ત કરી?"

"હા–પણ હવે હું આ અવતારે બોલું છું"

"તે વિસ્મયની વાત છે! તને આમ કોણ બોલાવે છે?"
"મને પઢાવી છે. પણ પઢાવનારના મહા પાપમાં હું ઘેરાયલી છું, એટલે પુરૂં વદી શકતી નથી હું અભાગિણી! મહા અઘોર કર્મ-વાદીએ–અરેરે, મ્હારા પ્રિય ભરથારને મે દગો દીધો—ને હું સાચા સુખના અધિકાર પરથી ઉડી ગઈ--ઉડી ગઈ! સાભળો, મ્હારી સખી પ્રત્યેનો મ્હારો પાપી પસ્તાવો સાંભળો!

કાલીંગડો.

સખી રે અમુઝાયે છે શાને! કયમ ભૂલી ભ્રમિતા, ભાને?
સંસારે, સુખમય વનિતા જાણે, તુ કયમ અમુઝાયે, વ્હાણે?—
સખી શુ કહુ મનની પીડારે! હુ થાકી જોઈ જગ ક્રીડારે—
ક્યાં જાવું રે, ક્યાં નહિ જાઉં રાને? ભ્રમણા પે'ઠી ગુણ ગાને—

શેની પીડા–શ્રવણ જો મુજને કરાવે,
ચિન્તા ટળે તન તણી મન જો મુકાવે!
ત્હારી વ્યથા, મુરખડી બની શુ લજાવે?
કહે ના કહે પણ મુખે થતી દૃષ્ય ભાવે.

સંસાર સુખધારા વિષે ધારા વહે છે નિર્મળી,
નારી અને નર જોડલા થઇને ફરે છે હળીમળી
છે છૂટ જે સંસારમા, તે આપણે લ્હેવી ન કાં?
સ્નેહી બની સર્વે જગતનાં, ભાવના દેવી નહિ?

ના આર્ય ભવમાં એ રીતિ, અંતીમ સર્વાળો કૂડો
થાયે સ્વચ્છંદી જીવતો, બન્ધન તણો ભાગે ચૂડો
તેમા વળી વૈધવ્યની સ્થિતી બુરી તુ જાણ જે,
માટે વિચારીને પથારી પરકરે તુ ધારજે

કેવી ભૂલે છે તું સખી? શુ જીત સર્વે ભ્રષ્ટ છે?
ખાબોચીયાના જળ જુએ, તેથી શુ સિન્ધુ અદૃષ્ટ છે?
ટુકી નજરમા વસ્તુ લાગે ફકત ન્હાની એજ છે,
શુ જી દગી કેદી તરીકે નારીને સરજીત છે?

ભારત તણાં બન્ધુ–બહેનો--ને પ્રદેશી મિત્રને,
મળવુ અને ભળવું ખુશીથી એક દીલથી મિત્રને;
હુ તો લઇશ યશ--છુટથી સ્નેહી બની મન માનતાં,
ભુંડા ભલે, બકવા કરે, છો ને અનાડી જાગતાં!

દોહરો.

સમજાવી સમજી નહિ, ગઈ **રસભાનુ** દૂર,
વિકળ પથમાં પ્રસરતી, વિખરાયુ નિજ નૂર ૧

જે વ્યાપાર ન તેહનો, કીધો ભૂલી ભાન,
નવલ રંગમા રાચીને, લીધુ તન અપમાન ૨

વળી દાન પર દક્ષણા, બગડયો વટલ્યો દેહ,
આર્ય બાળ જન્મી છતા, પામી ના તુ તેહ. ૩

મર્યાદા મનની ગઇ, મૂકી જગની લાજ,
આખર પસ્તાણી પુરી, મુકયુ તરતુ જહાજ !૪

બહુ કાળે મધુમંજરી, ગઈ કરવાને તપાસ,
સમાચાર એવા મળ્યા—સખી ગઇ પ્રભુની પાસ ૫

પણ આ લેખ મુકી ગઇ, આર્ય નારીને કાજ,
સત્ય સુધારો છોડતા મૂકી મનની લાજ ૬

પર સંસારે પ્રસરવુ, લલચાઈ નિજ મન,
મોહાઇ મશગુલ થઈ, તાડી દેવુ તન ૭

અજ્ઞાને થઈ આંધળા, ભૂલે જે જન ભાન;
આ અવદશાએ પહોંચશે–રસ ભાનુ રૂપ માન ૮

"સખી સારિકા? ત્હારા સખી સવાદમાં હુ તો કંઈ વધુ ન સમજી; માત્ર એટલુ સમજી, કે તેં દ્રવ્ય લોભ, મોહ અને કુસગના પરિણામે સાચાં સુખ અને અલૌકિક વૈભવનો નાશ કર્યો અને ત્હારા કર્મનાં બન્ધનોથી તુ ઝકડાઇને, મનુષ્ય દેહમાંથી આ પશુયોનીમાં આવી!"

"એજ! બ્હેની? એજ તેનો અર્થ ભાવાર્થ છે મે બહુ ખોટુ કર્યું છે! હુ આંધળી–મે મ્હારા પ્રેમી પ્રતિજ્ઞેય પતિને ઠગ્યા! મેં ગગાજળનુ પાણી હાથમાં લઇને, એકજ પતિને પ્રભુરૂપ માન્યા હતા! અરેરે! એ મારા વ્હાલા નાથે મ્હારે ખાતર આમ જજાળ ઉઠાવી છે અનેક અપવાદોનો ગાસડો બાંધીને અતી શ્રમ માથે ધર્યો છે અરેરે, તેની મે કશી કદર ન કરી અરે જુવો–જુવો–મે વળી બીજી શી શી ભૂલો કરી. તેનુ વર્ણન પણ તમને કહી સભળાવુ! અરેરે, પસ્તાવાનો અગ્નિ મારા હૃદયમાથી જવાળા રૂપે નીકળે છે! મ્હારા માનીતા ભરથારને જાણે—તેની સાચી પત્નિ કપિજલા–

"કપિજલા! તે કોણ?"

"તે–તે–હુ કહુ–પણ મારૂ સાભળો!–

જે મ્હારા ભાવી નાથની લગ્નવતી પ્રિયા—હજી આશાવતી છે, તે પ્હેલા હુ પ્રતિજ્ઞેય પ્રિયા છુ પણ મેં ભૃષ્ટ ભાવનાથી તેમને તજેલા, એટલે મેં તેને વિનવવાનો યત્ન કર્યો છે સાંભળ—મ્હારી અરજી ને તેનો જવાબ

મહાશય? હજી સાભળો! હુ, તમારી ઋણી છુ હુ, તમારી અપરાધિણી છુ! આપે મને મહા અઘોર કર્મમાથી બચાવી અને

પુનઃ કદીયે દુષ્કર્મ ન કરવા, અસત્ય ન બોલવા, પ્રભુને ન ઠગાવા અને લોભ–માયા તથા કાચી કાયાને આધીન ન થવા, ઘણા ઘણા ધર્મ દાખલાઓ આપીને મ્હારાં પાપી મનને પવિત્ર તથા સ્થિર કરવા યત્ન કર્યો, પણ હુ અભાગિ પખિણીને કશુ સુઝ્યુ નહિ મેં જાણ્યુ કે મેં માનેલા પ્રેમી કરતાં, મ્હારા ભાવીને વધુ વૈભવી બનાવનારો ભરથાર મળે તો ઠીક ! આ શ્વાન લોભમા તણાતાં, મે રોટલાનો ટુકડો પણ ગુમાવ્યો ! આહા ! મ્હારા સસ્કારો અને પ્રતિજ્ઞેય પતિને મે ઠગ્યા ! મ્હારૂં રાજ્ય વૈભવમા હૃદય ચોટયુ ! હુ ઉચ્ચ વનિતા ! હુ ધાર્મિક ભારતસ્ત્રી, તેને અગદોષ–કામદોષે લજાવી–અને વિદ્યુતકળાના અધિકારીના સહવાસમા શાસ્ત્ર શીખવા ઇચ્છા થઈ–પણ ત્યાંથીએ ચિત્ત હઠયુ, હઠવા છતાં, સરિતા કાઠે મહાદોષ થયો–મ્હારાથી હત્યા થઇ–અને મહાઋષિ વિશ્વામિત્રનુ સ્મરણ થઇ ગયુ ! આહા ! તે પછી મ્હારા પરમ રક્ષવાદી બન્ધુની સસર્ગમાં રહી, તો ત્યાપણ મ્હારા ભાગ્યે અસુખ ઉપજ્ઞ કર્યુ, અરેરે ! મે બહુકષ્ટ વેઠયુ ! બહુ અનુભવ કર્યો. છેવટે કોઈ પૂર્વ ઋણાનુબધ અને યોગ સસ્કારે, આપનો આશ્રમ સ્વિકાર્યો, હુ સત્ય પ્રતિજ્ઞાથી કહુ છુ કે જો હુ મૂળ દેહે અશુદ્ધ રહી હોત, તો સુખી થાત આપે મને પ્રેમ પ્રતિજ્ઞાથી બાધી–અને ગગાજળ હાથમાં લઇ સૂર્ય પ્રતિ અર્ધ દઈ, આશાના સોગન લેવડાવીને સુમાર્ગે ચાલવા લેખ લીધો, છતાં હુ ભૂડી ભમરી ભૂલી–અને ચન્દ્ર દેવને શરણે ગઇ ! અરેરે, હુ ના જાત પણ કાળી રજનીનો સગ થયો, અને ચન્દ્રને મેં ઉજ્વળ જાણ્યો, એટલે તેમના તેજમાં અજાઇને મે મારા જીવનસુખ પર ઘા માર્યો ! અરેરે, એ ક્ષયરોગી મિત્રે મને એવો તો ફટકો માર્યો કે હુ બધી બાજુ ભૂલી હુ તે સર્વના સગમાથી, જગતનો પાપનો વ્યાપાર કરતાં શીખી. મે જૂઠુ બોલવાનુ, પ્રપચ કરવાનુ, ને

લોકોને હાથ તાળી દઈ બનાવવાનુ યત્ન હાથ કર્યું; મને તે મ્હારી નવી સખી રજનીયે શીખવાડયુ; ને હુ ભોળી-પણ ઠગારીએ જે એવકૂફ સ્ત્રીયે, પારકા નિશાનપર પોતે ગોળી ચડાવવા યત્ન કર્યો. આખરે તે ગોળી મનેજ લાગી. ચન્દ્ર તો ચાલ્યો ગયો અને અતે હજાર ફાંફાં મારતા મારતાં—મુળ આપ શ્રીમાનકને આવી આપે પાછો મને ઉપદેશ કર્યો! અનેક રીતે મ્હારો ઉદ્ધાર કરવાને, પવિત્ર માનવ દેહને તારવા યત્ન કર્યો, પણ હાય! પાછી દુર્બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થઇ, અને હું તો પાશ્ચિમાત્ય ભૂવનમાં લપટાઈ! મને ગૌવર્ણના લોકમાં જવુ ગમ્યુ ! ત્યા નવીન ભાન થયુ! અને હાય! આપને મે કેવા ઠગ્યા? આપ વિશ્વાસુ અને ભલાપ્રિય સ્નેહીને કેવા ઠગ્યા? આપ તો સર્વને આપ જેવાંજ ભલાં સમજો છો પણ હુ ઠગારી-કૂતારી, કુસ ગીના પાશમાં પડેલી દુર્બુધીવાળી કામિનીએ તમને પણ ઉડાવ્યા સતીનુ રૂપ લઇ, વેશ્યા જેવો વેશ કર્યો, હ સણીનુ સ્વરૂપ બનાવીને કાગડીનો ખોરાક ખાધો! અરેરે, હજુ પણ મન સ્થીર નથી! એ અનેક પ્રતિજ્ઞા કરીને તમને જૂઠા પાડવાને હુ ઋણી બની, પણ ક ઇ છુપુ ના રહ્યુ, ને મ્હારાથી મહા અઘોર હત્યા થઈ ગઇ! આ કરમાથી છુટવા મેં અતી કલ્પાંત કર્યું! મને કંઇયે આશ્રય ના મળ્યો, ત્યારે આખરે મ્હારા પૂર્વ વેરી પિતાની ભૃષ્ટિતાને શરણે ગઈ, અને યવન કામિનીના યોગભાવે હુ દેહ જતા બચી ગઈ! હવે નાથ? હવે મારે શુ કરવુ?" ત્યારે મને એટલોજ જવાબ મળ્યો, કે હવે ત્હારે ત્હારાં કર્મને આધીન થવુ! મ્હે ઘટતુ કર્યું છે અને હજી કરીશ, પણ હવે ત્હારા પાપ અને કર્મ એટલા વધી પડયા છે, કે ત્હારાં પ્રેમસ ગમાં રહેવુ તે વિષકુ ડમાં રહેવા જેવુ છે! જો કે મ્હારાથી ત્હારૂ જેટલું શ્રય થયુ તે મેં કર્યું! ત્હારા દુષ્ટ કર્મમાંથી તારી અને મ્હારા જીવન

સુખનો છાંયો દીધો, પણ કાગડીને ખીર ના પચી તને વિષ્ટા ગમી, તો હવે જા—ત્યાં જા! મ્હારો સગ ત્હારા આ દેહને નકામોજ છે! પુનર્જન્મે જરૂર હુ તને પ્રાપ્ત થઈશ, તુ મ્હારી કશી કદર ન કરી શકી હવે મને મ્હારી શુદ્ધ સસ્હારી પવિત્ર પ્રમદાના ભાગ્ય યોગને શોધવા દે, ત્હારા અઘોર કર્મવાદી જીવડાને હવે મ્હારી સગે રાખવો, તે ઉભયને હાનિકારક છે, માટે જા-જા-જા દુર થા!" આ જવાબ મને મળ્યો! અરેરે બ્હેન? હુ તો બ્હાવરી બની હજી સાંભળો!

કાલીંગડો.

સખી મે સ્વપ્ને જોયા શ્યામ
કનૈયો તેનુ જાણ્યુ નામ— **સખી.**

બહુ બહુ દર્શન મે મન દીઠાં, કયાય ન મળ્યો વિશ્રામ,
અ તે મેં સદેશો દીધો, કહાડી નામનુ કામ—**સખી.**

સદેશાનુ સ્વરૂપ જોઇને, હરખ્યા કાળા કાન;
પત્રરૂપે દર્શન આપીને, કીધુ મુજ સન્માન—**સખી.**

રાજનગરમા રૂડા રાજવી, મ્હારે ધામ ન કામ;
પરદેશી પ્રીતમમન ભાવ્યા, થયો મને આરામ—**સખી.**

દોહરો.

રાધા! ત્હારૂ મન બહુ વ્યાકુળ છે—બળજોર,
શાથી કહે તુ સ્થિર નથી, અનગ ત્હારો ચોર—

મન-વાંદરસમ ભટકતુ, આ ડાળે પર ડાળ,-
રૂપ વિષે રાચી રહી, નહિ જામે તુજ તાલ.

ચિન્તા મુજને એજ છે, લાવીશ ના મન દુઃખ,
સહવાસે સખી પારખ્યુ, મે તો પુર્ણુ અસૂખ.

ચોપાઈ.

સાંભળ ત્હારા મનની વાત,
હૈયુ તુજ નથી ત્હારે હાથ;
કરે કનૈયા સાથે પ્રીત,
નિભાવવાની નથી તુજ રીત

પહેલાં તો મનમાં મગરૂર,
રૂપે રાચી ખાલી જરૂર,
વળી છુપી લાલચે ચકચૂર,
નકી વાળશે જીવન ધુળ—

પ્રીતિ હશે નિર્મળ નિસ્પૃહ,
તોજ નિભશે થાતાં સ્પૃહ
તને ખુશામત બહુ મન ગમે,
છતાં દીલ હરથળમાં ભમે-

નહિ શાન્તિ એકાદે પ્રેમ,
ઘર ઘર પર છે ત્હારી નેમ;
વળી કાળુ ને ગોરૂ જુએ,
નાહક પાણી ડોળી ધુએ—

તને સ્વચ્છંદી રીતિ ગમે,
મન ઇચ્છા પરમાં જો રમે;
એવો પ્રેમી ક્યાંથી મળે,
તુજમન માન્યો ચિત્તે ચળે—

મળે ઘણા—પણ મનના નાથ,
ત્હારૂ દીલ નથી તુજ હાથ,
કાળો છે કનૈયો બ્હેન,
તેથી તુને ન પડશે ચેન--

મુકીશ જોતુ ત્હારૂ માન,
ખાઇશ ખત્તા નકી જાણ;
ઘાત કરીશ જો તારે હાથ,
ખોઇશ તુ સાચો સગાથ--

માલિની.

કઠિન વચન સૂણી, રાધિકા રોઇ ભારી,
મનન ગ્રહણ કીધુ કૃષ્ણને જોઇ ધારી,
દઢ મન કરી બોલે, નાથ ગોપાળ મ્હારો,
જીવન સકળ આપુ, લઇ પ્રતિજ્ઞાય પ્યારો,

શાર્દૂલ વિક્રીડિત.

જો જે બ્હેન ભૂલી પડી ચળિત થૈ, પ્રેમે બની આંધળી,
પાછળથી પસ્તાઇને રઝળતી, જો જે થતી આકળી,
પ્રેમી સુત્ર ગ્રહી પછી વિસરતી, થાતી કલકીત તુ !
ના રે ના સખી એમ ના સમઝીયે, ગા પ્રેમનાં ગીત તુ !

સોરઠો.

સખીને'મન સ દેહ, સદા શાન્તિનો તો હતો,
આખર વટલ્યો દેહ, તજી કૃષ્ણ ગોપાળને.
ગ્રહ્યો ચંદ્ર* રૂપધન, મોહી પડયુ ક્ષણમાં રતી,
*ક્ષય જોયો નહિ તન, ભૂલી રાધા ભામિની

વસંત-તિલકા.

વિત્યા બહુ દીન પવિત્ર પ્રીતિ પ્રમાણ્યે;
નાદાન ચિત્ત ભમતુ ચકડોળ જાણ્યે;
સારૂ નઠારૂ કરતુ તરૂ ડાળ ડાળે,
પખી બિચારૂ રડતું મન તો અકાળે!—

"શુ કૃષ્ણ-નાથ કરૂ સુદર રાધિકાનો?
સભાળશે પુરણ પ્રીત થકી સદાનો?"
ભ્રાન્તિ વિષે ભ્રમણતા થતી રાધિકાને,
તેમાં કુસંગ થયો એક વિહારિકાને—

* ચંદ્ર, દેખાવડો ને મનવંત રૂપાળો ગણાય છે, પણ તેનું જીવન, અંધારી રાત્રીમા ઉજાશ આપનારૂ, અને વળી ક્ષયરોગી, તેથી તે કાંઈ અહોકાળ સ્નેહ સંભાળી ના શકે, કેમકે મહિનાના થોડા દહાડાજ ઘેલી રજનીને રિઝવી શકે, અને તે પણ ચડતા ઉતરતા તેજ (કામ) વડે, એટલે અચળ પ્રેમી નહિ;—એથી સખીનો મનસ દેહ ખરો પડવા સંભવ લાગ્યો—કેમકે ચંદ્ર પર રાધાનો મોહ માત્ર કામ—લોભી હતો પણ **કૃષ્ણ-ગોપાળ** તો રાધાપર સત્ય પ્રેમ થી જોતા, ને તેથી તે અચળ હતો.

સવૈયા.

હું સખી લલિતા, રાધા તારી બાળક પણુની સાહેલી,
હાસ્ય વિનોદ કરી મન ગમતા રહેતાં'તાં ખેલો ખેલી—

નામ તને વ્હાલુ કાનાનુ હતુ હૃદયમાં અલબેલી,
ભૂલી તુ પણ હું નથી ભૂલી, સ્મરણ તને છે કે ઘેલી ?—

હા રે હા, સખી ! સ્મરણ મને છે સાહેલી તુ છુ મ્હારી !
પણ મનભાવ–અભાવે થઇ તુ છુટી મુજથી મનધારી;

કહે, કહે, કાનુડાની ગત, તે નિજ પ્રસગે શી જાણી ?–
અનેક રગે રમતો નટવર, પ્રેમ્ તણો ઘુઘટ તાણી !

એ ગોપાળ ગુણીજન કહાવે, ગાડો થઇને ગેલ કરે,
પણ રાધા ? કહું સાચુ તો, તે ત્હારી પ્રત્યે કેમ, ઠરે ?

સોળ હજાર ને આઠ ગોપીકા–સૌનાં મનમાં પ્રેમ ભરે ?
તુ તો કહે કે મ્હારો–મ્હારો, કહે કેમ એ સત્ય ઠરે ?

હા હા, જાણ્યુ જાણ્યુ છે મે, કપટી કાનુડો કૂડો,
પ્રીતિ નહિ પણ કામવિકારે ભમતો મે દીઠો રૂડો !

લલિતા–

ભાગી અભાગી કપટી લપટી કામ રગમાં એ રમશે,
તેની તે શી પ્રીતિ ભૂંડી ? ચપટીમાંહે તે ચળશે!–

હા, હા, સત્ય મને લાગે છે, હું તો તે નામે અળગી–

લલિતા—

હા, બા, અળગી રહેજે રાધા ? જો જે હો પાછી ચળતી ?

મંદાક્રાંતા.

કાનુડાએ પરમ પ્રીતની, આ પરિક્ષા કરીછે,
રંગીરાધા ચળિત મનની, કે ઠરેલી ભરીછે ?
લીલા કીધી, પરમપ્રભુએ તાવવા પ્રેમ ધાતુ,
લોભી નારી, અકળ ગુણને ટાળીને ભૂલી નાતુ !—

હરિગીત.

રાધા બની રજની રૂપાળી, ચન્દ્રના ચિત્તમા ગઈ,
રંગી રસીલી વિવિધ રંગે ગચીને રમણી થઇ,

આકાશ ને પૃથ્વી તણા બહુ શ્વેત રંગે મોહી રહી,
બદાલો કરીને વધાવીઓ—તનમા મળી જીવથી જઈ !

"છે કૃષ્ણ કાળો ગાડીયો ગોપાળ નબળો મનતણો,
મુજ ચન્દ્ર કેવો શ્વેત અંગી પ્રેમનો પ્યાલો બન્યો—'

ઉપર ઉપરથી જોઇને, ભાનૂ ભૂલી નિજ ભાનને
પંદર તિથી પરી થતા શશિ અસ્ત પામ્યો પ્રાણ એ'—

ઓટોદીલબહાર સેટનો રાજા છે

ઈંદ્રવજ્રા.

રાધા બિચારી મન દુઃખ પામી,
વ્હાલો નિહાળી, અતી પુષ્ટ જામી,
ત્યાગી ગયો તે તવ ક્રોધ આણી,
એ દુષ્ટ ચંદુ—કહી બોલી વાણી !

અંગે રૂપાળો પણ દીલ કાળુ,
કામી ધૂતારો, બહુ બોલો ભાળુ,
મ્હારો ભલો છે, પ્રીય કાનુડો તો,
મને તે વ્હાલો, ભલે હોય ભૂંડો–

મંદાક્રાંતા.

અંતે આવી, લટપટ કરી, રાધિકા કૃષ્ણ પાસે,
"વ્હાલા હું તો, તનમન ભૂલી, દે ક્ષમા આપી હાસ્યે,
નારી પાપી, અવગુંણી હું તો, બૂદ્ધિ કૂબૂદ્ધિ વાળી,
લોભી કામી, શરણ પડુ છું, તાહરા ચર્ણ ન્યાળી !–

ભૂલી વ્હાલા, ચળિત મનથી તે કુસંગી પ્રસંગે,
ધોળો ન્યાળી ક્ષયી છતા મે સ્વિકાર્યો સુઅંગે–
પાપી દીઠો મતલબી પુરો, ત્યાગી ચાલ્યો ગયો તે,
ત્યારે જાણ્યું, જગત અવળુ, રે અભાગી રહ્યો તે,

સૌ પ્રેમી પુરા સુખ પામજો.

(પૃષ્ઠ ન ૨૯)

ઝાલી હાથે નિરમળ કરી, થા ગુરૂનાથ મ્હારો,
હુ તો ત્હારી જીવનભરની પ્યારી દે છાંયો ત્હારો!
ભક્તિ સાચી તનમન ધરી હુ કરૂ સત્ય ભાવે,
ગોપાળા, તુ વચન ગ્રહીને, ભાવ દે પ્રેમ લ્હાવે!

સાખી.

પ્રેમ—લક્ષણા ભક્તિનુ ભાનુરૂપ થયુ ભાન,
તિમિર ગયુ અંતે ઉડી, ચદ્રતણુ ગયુ ગાન—

તિરસ્કાર શશિનો કરી, ગ્રહ્યો હસ્ત ગોપાળ .
ગ્રહી પ્રતિજ્ઞા પ્રેમની, થયો અચળ ઉદ્ધાર—

પ્રેમ—ધર્મના પગથિયા, સાચા હોય સુજાણ ,
સાક્ષી ત્યાં છે શામળો, નિશ્ચય મનને માન—

રાધા—કૃષ્ણ રીસામણુ તુટયુ તરત સુમન .
ઉદય ભાનુ થાતા બન્યુ-પ્રેમ લક્ષણ તન—

હજી કવિતાનુ ચરણ પુરૂ થાય, ત્યા તો સારિકા એકદમ ઝાડપરથી ભૂમિપર ઢળી પડી અને આત્મા ઉડી ચાલ્યો દેહ કાયા તો માટીમાં પડી ગઈ એવામા કપિલ મુનિ આ સ્થળે આવી પહોચ્યા ને બોલ્યા —

ઓટોદીલબહાર સેટનો રાજા છે

"કપિંજલા? જોયું કે? જો પેલો આત્મા જાય!"

"ક્યાં જાય છે, પિતાજી?"

"તેના ઉદ્ધાર અર્થે—માત્ર ત્હારા દર્શનથીજ તેના પૂર્વ પાપ ટળી ગયા—અને તે મોક્ષ પામ્યો!

"કોના આશિર્વાદથી?

"પેલા મુનિ કુમારના

"તે કુમાર કોણ હતા?

"ત્હારા પૂર્વના ભાવી પતિ ને સારિકાના સ્નેહી

"ત્યારે મ્હારા?"

"પ્રતિજ્ઞેય પતિ! લગ્નના સત્કારી ભરથાર

"ને સારિકાના?—

"માત્ર સ્નેહથી બન્ધાયલા—માન્યભૂત વાણીરૂપ ભરથાર—

"ત્યારે હવે મને મ્હારા પ્રતિજ્ઞેય ભરથાર મળશે?

"હા—જો આવે?—

આમ દુરથી બોલતા બોલતા કપિલમુનિ કપિજલાને લઇને પર્ણ-કુટીકને આવ્યા, ત્યાં પેલો મુનિકુમાર પણ આવી પોહોચ્યો ! આહા ! શુ ભાવી યોગ—સયોગ ? કપિજલા અને મુનિ કુમારનો હસ્ત મેલાપ થતાજ સારિકાનો મોક્ષ થયો—અને તે પખિણીના દેહને યથા વિધી સસ્કાર કરી

પ્રેમ-પ્રતીજ્ઞા

પુરી થઈ! અસ્તુ! વાચનાર ? આ અભેદી કથા જો સારી રીતે મનન થશે, તો જગલીલાનુ સત્ય દર્શન થશે, કમકે, પ્રેમ લક્ષણા ભક્તિનુ આ નિદાન છે-પરમ પ્રભુ કૃષ્ણચન્દ્રનુ અવિધાન છે -

સકલ સસારમા સૌ દમ્પતી, એ યોગથી સુખમા હજો,
સાચો ધરીને સ્નેહ, સૌ પ્રેમી પુગ સુખ પામજો

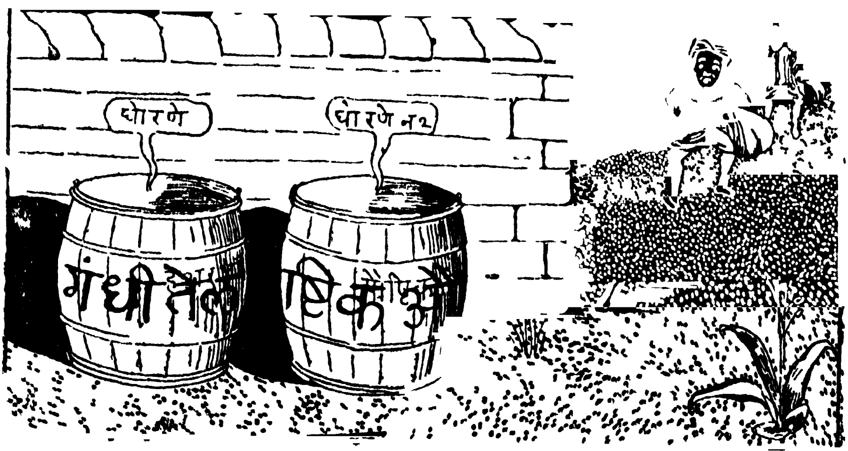
અસ્તુ!

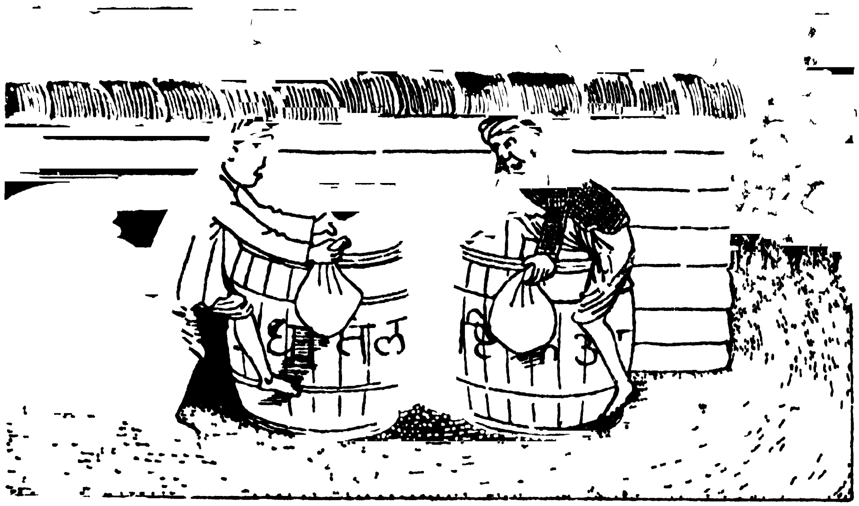
(૧) **સુકલકડી.**—મી ઢોલામારૂ ! તમારા શરીરથી નીકળતા પ્રસ્વેદની ગંધ એવી તો અજબ છે કે આ જાહેરાતની પણ તમારે જરૂર નથી

ઢોલામારૂ.—અને મી૦ સુકલકડી તમારૂં શરીરજ આ પૌષ્ટિક ઔષધીની જાહેરાતને પુષ્કળ પુષ્ટિ આપે છે !

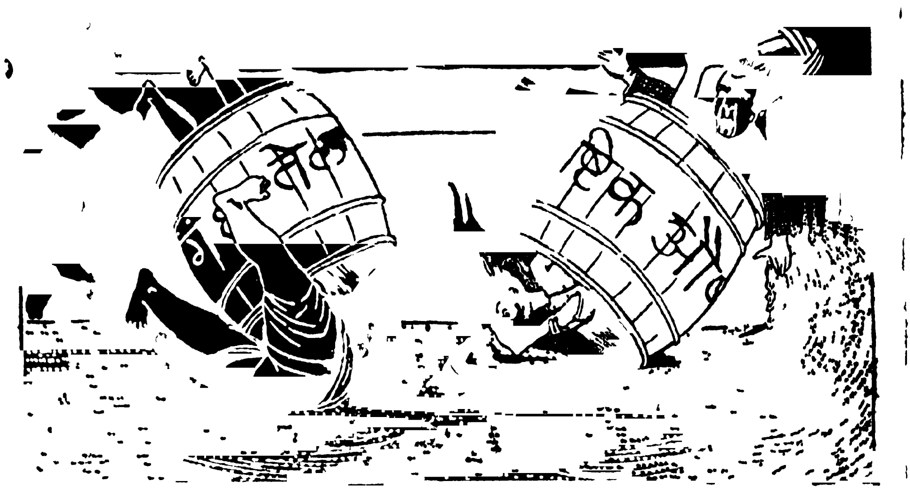
શું કરે ! બીચારા આખો દિવસ રખડી, પોતાની હસી કરાવી, જોનારને હસાવી, સાંજ પડે ત્રણ, ત્રણ આના કમાય ત્યારે પેટ ભરે, તે પણ ચણા મમરા સેવથી.

(૨) ત્રણ આનામાં ઘર કયાં હોય ? અને તે વળી મુબાઈ જેવા શહેરમા ! રાત્રે ચણા મમરા ફાકી ખાઇ નળે પાણી પી, જાહેરાતના પીપમાંજ કોઇ કુવા કાંઠે જ્યાં પોલીસ દાદા સતાવે નહિ ત્યાંજ ઘર બનાવી બેઠાને બેઠા સૂઇ જાય અને ઘોરે.

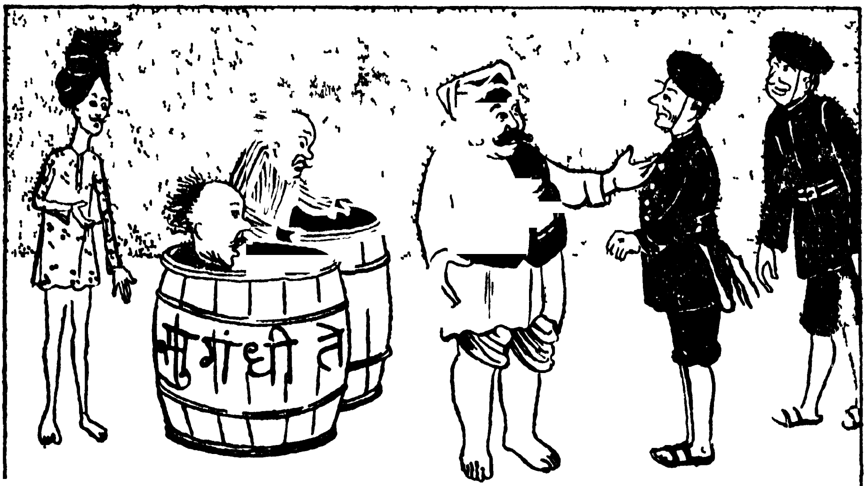
(૩) એક દિવસ ચોર ચોરી કરી, પોલીસે પુઠ પકડી હતી માટે સતાવાનુ શોધતા હતા પીપ જોતા બન્ને ચોરે તેમા કુદકો માર્યો

(૪) સામોજ પીપે પણ કુદકો માર્યો, ઢોલામારૂ અને સુકલકડી સાથે ચોરની થઇ ઝપાઝપી

(૫) પણ જાહેરાતના ફેરીઆ ઉસ્તાદ તો ખરાજ ચાલાકીથી ચોરને પીપમા પુરી, પોતે થયા સરકસીઆ સ્વાર, અને પુર જોસમા પીપ ગબડાવવા માંડયાં. ચોગ્નાથી નીકળાયજ કેમ ?

(૬) **ઢોલામારૂં.**—જમાદાર સાહેબ! આ મ્હારા પીપમા ચોર છે

સુકલકડી:—આમા પણ સાહેબ! બન્નેને જાહેરાતમા ન મળતુ તેવું ઇનામ ચોર પકડવામા મળ્યુ, પણ કોને પ્રતાપે ?

ઉપર લખેલો માલ મંગાવતી વખતે '**સુમનમાળા**'નો ઉલ્લેખ અવશ્ય કરશો

સુમનમાળા નીચેના ઠેકાણેથી મળશે.

મુંબઈ.

માધવબાગ—હિન્દ એજન્સી—બુકસેલર્સ.
,, ,, અગ્નિહોત્રી, કાવળે—બુકસેલર્સ.
અબદુલ રહેમાન સ્ટ્રીટ—એમ. પી. કાકુની કું.
પારસી બઝાર સ્ટ્રીટ, કોટ—લક્ષ્મીદાસની કું —બુકસેલર્સ.
કાલબાદેવી—વસનજી પરમાનંદ—બુકસેલર્સ

બહાર ગામ.

ઉમરેઠ—સુમનમાળા બ્રાંચ ઑફિસ.
અમદાવાદ—સી એમ. ત્રિવેદી, ચાહ્લાસ્ટ્રીટ
ઇંદોર—ભીકાજી બળવંત વારૂણે, કૃષ્ણપુરા
સુરત—શી. જી. જરીવાળા રૂવાળાનો ટેકરો.

Printed by G V Ratnaparkhi at the Lakshmi Art Printing Works,
Byculla and published by H D Dave at 'Sumanmala' Office
Girgaon Back Road, for the proprietor